

II RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 45 (25).** 1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. A. Kütt'i küsimine põllutööministrile Wohnja mõisa inwentaari hindamise kohta. — 3. O. Gustawson'i küsimine põllutööministrile Saaremaa Karja kirikumõisa maade planeerimise ja väljaandmise kohta. — 4. P. Keerdo, J. Tomp'i ja J. Reesen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele koosolekute-seaduse ja walimiswabaduse rikkumise kohta politseiwõimude poolt. — 5. Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek kohtuministrile prokuratuuri korralduse kohta Lääne maakonnawalitsuse esimees Saar'e wastu algatatud süüdistusasja äralõpetamises. — 6. H. Heideman'i, W. Kangur'i ja P. Keerdo arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele sõdurite peksmise kohta II jalawäe rügemendis ja tagakiusamise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Koolimajade ehitusfondi suurendamise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Pariisi rahwuswahelise 20. III. 1883 a. tööstusliku omanduse kaitse konwentsiooniga ühinemise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Rahwuswahelise tollitariifide wäljakuulutamise liiduga ühinemise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud.

II Riigikogu koosolek 29. nowembril 1923 a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp.**

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain.**

Walitsuse looshis: põllutööminister **A. Kerem.**

P ä e w a k o r d :

1. Rkl. B. Oja küsimine Wabariigi Walitsusele rendilepingu mittesõlmimise kohta seadusliku kandidaadiga Läänemaal, Ungru mõisast planeeritud krunt nr. 38 peale.

2. Rkl. A. Kütt'i küsimine põllutööministrile Wohnja mõisa inwentaari hindamise kohta.

3. Rkl. O. Gustawson'i küsimine põllutööministrile Saaremaa Karja kirikumõisa maade planeerimise ja väljaandmise kohta.

4. Riigikogu liigete P. Keerdo, J. Tomp'i ja J. Reesen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele koosolekute seaduse ja walimiswabaduste rikkumise kohta politseiwõimude poolt.

5. Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek kohtuministrile prokuratuuri korralduse kohta Lääne maakonnawalitsuse esimees Saar'e wastu algatatud süüdistusasja äralõpetamises.

6. Rkl. H. Heideman'i, W. Kangur'i ja P. Keerdo arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele sõdurite peksmise kohta II jalawäe rügemendis ja tagakiusamise

kohta poliitilise meelsuse pärast Pärnu garnisonis.

7. Koolimajade ehitusfondi suurendamise seadus — III lugemisel.

8. Pariisi rahwuswahelise 20. III. 1883 a. tööstusliku omanduse kaitse konwentsiooniga ühinemise seadus — III lugemisel.

9. Rahwuswahelise tollitariifide wäljakuulutamise liiduga ühinemise seadus — II lugemisel.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päewakorra Juhataja L. Raudwastuwõtmine. kepp: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Riigikogu juhatus omalt poolt annab teada, et päewakorrast jääb wälja esimene punkt sellekohase kirjaliku teadaande põhjal härra Oja poolt, kes küsimuse on esitanud. Muid ettepanekuid päewakorra kohta ei ole. — loen päewakorra selle muudatusega wastuwõetuks.

2. A. Kütt'i küsimine põllutööministrile Wohnja mõisa inwentaari hindamise kohta. **A. Kütt** (as.) (loeb): „Käesolewa aasta kewadel hindas komisjon, kus esimeheks oli Wirumaa riigimaadeülema abi härra

Link, ja missuguse komisjoni tööst mõisa endise omaniku woliniku, wõi eksperdina osa wõttis keegi härra Rostfeld, Wohnja mõisa inwentaari. Osa inwentaari, mis küünis oli, hindas komisjon korruga läbi akna ära. Uutele maasaa-

jatele inwentaari edasi müües tekkis nurin liig kõrgete hindade üle ja mille tõttu osa inwentaarist ostmata jäi. Rehepeksu-garnituuri, mis kohapeal 18 aastat töötanud, hindas komisjon 300.000 Em. peale, arwates weel kestwust 75%. Seda hinda pidasid maasaajad liig kõrgeks, loobusid ostmisest ja awaldasid põllutöoministeeriumis protesti, mis aga tähele panemata jäi.

Kõiki neid eelpool ettetoodud asjaolusid arwesse wõttes, palun põllutöoministrilt wastust järgmiste küsimiste peale:

1) Kas peab põllutöominister hindamist, mis läbi akna sünnib, õigeks ja on Wohnja mõisa inwentaari hindamisakti kinnitanud?

2) Kui ei, siis mis mõtleb põllutöominister teha, et edaspidi niisugust hindamist enam ette ei tuleks ja kas mõtleb ta Wohnja mõisa inwentaari õigemaks hindamiseks midagi ette wõtta?

Põllutöominister A. Kerem: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed. Wohnja mõisa inwentaari hindamine on ette wõetud, nagu mulle käesolew akt tõendab, 4. mail 1923 a. Inwentaar on hinnatud seaduslikus korras. Rkl. Kütt'i poolt tuuakse praegu küll siia üks leht, kus tõendatakse allkirjadega, et kewadel Wohnja mõisa inwentaari hindamisel komisjon osa inwentaari läbi akna ära hindas, sest ukсед olid lukus. Missugust inwentaari sel wiisil hinnati seda käesolewast aktist kuidagi ei selgu. Igatahes wõin mina tõendada, et selle hindamise peale mingisugust protesti pole sisse tulnud, ei lugupeetud küsija poolt, ei ka nende poolt, kes tagant järele tõendawad, et osa inwentaari on läbi akna hinnatud. Seda arwesse wõttes on hindamise peakomisjon 3-dal oktoobril 1923 a. Wohnja mõisa inwentaari hindamise akti läbi waadanud ja — protokoll nr. 11. — järgmise otsuse teinud: „Hindamise wastu hindamise peakomisjoni protesti sisse tulnud ei ole. Hindamine on wastuwõetaw ja hindamisakt kinnitada 31.492 rubla 25 kop. suuruses.“ Siia juurde oleks weel lisada järgmist: Rkl. Kütt'il peaks selge olema kuidas inwentaari hindamine üldse sünnib. Kõige enne hindab inwentaari kohapeal komisjon, kes koos seisab kahest omawalitsuse esitajast ja ühest põllutöoministeeriumi ametnikust. Kohalikul esitusel on komisjonis täieline enamus.

Peale selle on wõimalus edasi kaebada kui hindamisega kohapeal rahul ei olda. Hindamise peakomisjoni koosseis ei ole mitte põllutöoministri poolt nimetatud ametkond, waid on erikomisjon, kellel oma erifunktsioonid ja kelle otsused ei käi põllutöoministri rewideerimise alla. Kui need asjaolud rkl. Kütt'il teada on, siis ei wõiks tema põllutöoministrile nõudmist inwentaari uueks hindamiseks ette panna. Põllutöoministril niisugust õigust ei ole.

3. O. Gustawson'iküsimine põllutöoministrile Saaremaa Karja kirikumõisa maade planeerimise ja wäljaandmise kohta.

O. Gustawson (is.) (loeb): „Karja kirikumõisa maid peab praegu kohalik waimulik. Aastate kaupa kestnud äärmiselt halwa harimise tagajärjel on kirikumõisa maad wõimatu wiletsas seisukorras: põllud poolsöödis, täis ohakaid ja põldmarjawarsi jne. Tänewu külwati suiwili osalt üleskümdmata rukkikörde, samuti sündis rukkikülw äärmiselt lohakalt. Sarnane majapidamine ähwardab kirikumõisa maad lõpulikult wälja kurnata. Lähemas ümbruskonnas on suur hulk maanäljaseid maatamehi, kes neid maid palju paremini hariksid ja kes põllutöoministeeriumi tungiwalt palunud on Karja kirikumõisa maid kõige kiiremas korras planeerimisele wõtta ja 1924 a. kewadel wälja jagada. Palun põllutöoministrilt Riigikogu lähemal arupärimis-koosolekul wastust järgmisele küsimisele.

Kas kawatseb põllutöoministeerium Karja kirikumõisa maid planeerimisele wõtta ja 1924 a. kewadel wälja anda?“

Põllutöominister A. Kerem: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Selle küsimise kohta on mul järgmist seletada: Karja kirikumõisa planeerimine ei ole käesolewal aastal mitte ette nähtud ja järjelikult ei saa teda ka 1924 a. mitte wälja anda, sest, et ministeerium planeerimata maid praegusel ajal enam wälja ei anna. Wõib olla on wõimalus Karja kirikumõisa planeerimist 1924 a. töökawasse sisse wõtta, kui töökawa kokkuseadmisest selgub, et teisi töid, mis rutulisema iseloomuga on, ees ei ole. Järjelikult, kui korda läheb Karja kirikumõisa planeerimist 1924 a. töökawasse wõtta, siis sünnib tema wäljaandmine 1. mail 1925 a.

4. **P. Keerdo, J. Tompi ja J. Reesen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele koosolekute-seaduse ja walimiswabaduste rikkumise kohta politsei-wõimude poolt.**

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Riigikogu poolt 1. juunil 1922 a. wastuwõetud koosolekute seaduse („Riigi Teataja“ nr. 79 — 1922 a.) § 10 p. 1. järele ei nõuta politseile teatamist: Riigikogu, linna, alewi, maakonna ja waldade omawalitsuste walimisteelsete koosolekute kohta ametlikult walimiste wäljakuulutamise päewast kunni walimiste lõpuni. Samuti ei ole tarwis koosolekute seaduse § 18. p. 6. järele teatada politseile koosolekust, mis ära peetakse kinnises ruumis ja millest osawõtmine oleneb kokkukutsuja sellekohasest isiklikust kutsesest.

Toetudes sellele seadusele kutsusid Tallinna linnawalimiste töörahwa ühise wäerinna nimekirja esitajad 26. nowembril s. a. kella 6 õhtul kokku Tallinna Wene-Balti tehaste kasarmus isiklikkude kutsete põhjal linnawalimiste küsimuste arutamiseks koosoleku, ilma sellest politseile teatamata. Kell $\frac{1}{8}$ ilmusid koosoleku ruumi kaitsepolitsei Tallinna jaoskonna ametnikud wälispolitsei saatel ja ajasid koosoleku laiali, põhjendusega, et sellest politseile pole teatatud. Ühtlasi pandi koosolijate hulgas läbiotsimine toime, kirjutati kõigi koosolijate nimed üles ja wõeti ära mõned linnawalimiste lendlehed.

Nähes selles töötawate hulkade walimiswabaduste ja koosolekute-seaduse rikkumist, panewad allakirjutajad Riigikogule ette pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel nimetatud juhtumine teada?

2) Kas on selles süüdlased wastutusele wõetud?

3) Mida mõtleb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et politsei edaspidi ei takistaks töörahwal koosolekute pidamist?

Tallinnas, 27. now. 1923 a.

(Allkirjad) P. Keerdo,
J. Tompi,
Joh. Reesen.“)

P. Keerdo (töörp.): Praegu wiibid Tallinnas keegi Ameerika majandusteadlane, kes uurib rajariikide riiklikku korda. Selleks on tema pööranud kõigi poliitiliste rühmituste poole, et teada saada nende arwamist Eesti riikliku korra kohta ja

muuseas on tema pööranud ka Eesti töölisesitajate poole küsimusega, mida arwawad töölisesitajad Eesti wabariigi põhiseadusest. Niisuguse küsimuse ülesseadmine on aga täiesti wale. Õige sagedasti tahetakse otsustada selle järele, missugune teatud kodanlise wabariigi põhiseadus on, ka riiklikku korda üldse. Tõepoolest ei anna aga põhiseadus ise kõige üldisemat kujutust teatud riiklikust korrast. Sest kas ei ole kõigis kodanlistes wabariigi põhiseadustes wäga ilusaid deklaratsioone kodanikkude wabadusest. Wõtke muuseas kas wõi Eesti wabariigi põhiseadus. (J. Soots (põl.): Nõukogude Wenemaal!) ... Ja ma wõiks seda ka teile ette tuua. (J. Soots (põl.): Tsiteerige!) Ma tsiteerin seda, mis mulle kõige lähem on... (J. Soots (põl.): Teie tunnete seda halwemini!) Loomulikult peaks ma seda, millega mul igapäew tegemist on, paremini tundma. Eesti wabariigi põhiseaduse § 13 ütleb järgmist: „Eestis on wabadus omi mõtteid awaldada sõnas, trükis, kirjas, pildis wõi kujutuses. Seda wabadust wõib kitsendada ainult kõlbluse ja riigi kaitseks.

Tsensuuri Eestis ei ole.“

Ehk jälle § 18: „Kõigil Eesti kodanikel on õigus awalikku rahu rikkumata koosolekuid pidada sõjariistadeta.

Ühingutesse ja liitudesse koondumine on Eestis waba.

Streigiwabadus on Eestis kindlustatud.

Neid õigusi wõib seadus piirata ainult awaliku julgeoleku huwides.“

Kuid Eesti põhiseadus läheb weel kaugemale. Meie loeme § 25 järgmist: „Majandusliku elu korraldamine Eestis peab wastama õigluse põhimõttele, mille sihi on inimesewäärise ülespidamise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi, mis käiwad harimiseks maasaamise, eluaseme- ja töösaamise, samuti emakaitse, tööjõukaitse, ning nooruse, wanaduse, töowõimetuse wõi õnnetuste puhul tarwliku toetuse saamise kohta.“

Nagu näete, wäga kõlawad ja wäga demokraatlikud paragrahwid, kuid kõigil nendel paragrahwidel on üks wäikene märkus juurde tehtud, mis käib umbes nii; et seda wabadust wõib kitsendada ainult kõlbluse ja riigi kaitseks, ehk neid õigusi wõib piirata awaliku julgeoleku huwides. Tõepoolest on aga need wiimased laused nendes ilusates paragrahwides selleks, et nende ilusate sõnade kätte all seda ker-

gem oleks töötawate hulkade kurnamist ja nende rõhumist läbi wiia. Kodanluse huwides ongi just see, et tema, katsub luua rahwahulkades illusioone, pettelootusi, mille abil kergem kõige põhjalikumat kurnamist ja töörahwa wabaduse piiramist läbi wiia. Meie kuuleme harilikult, et põhimõtete pärast kedagi ei karistata, et ideeline sotsialist, wõi kommunist olewat isegi terwitataw jne. Õeldakse, propageerige omi ideesid nii kaua kui teie saawutate demokraatlikus korras üldisel walimise teel täieliku enamuse. Tõepoolest, mis wõiks siis olla niisuguse korra wastu, kui tõepoolest on kindlustatud täeline sõna- ja trükiwabadus, nõnda, et igalühel oleks õigus oma seisukohti ja oma aateid propageerida jne? Kui on wõimalus üldise ja otsekoheise walimise teel luua esituskogu, kes siis selle enamuse tahtmise järele riiki walitseb? (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : E n a m u s e !) Jah, enamuse tahtmise järele. Ma ütlen, tõepoolest ei saaks siis niisuguse korra wastu olla ja tõepoolest oleks siis sõgedus hakata arwustama ja hukka mõistma niisugust korda. Aga seep see asi ongi, et see ühetaoline, üheõiguslik jne. hääleõigus on ainult paberil, tegelikult seda ei ole. Meie näeme, et see wõib ju küll paberil väga hästi kõlada, tegelikult aga ei ole seda üldist ja ühetaolist hääleõigust mitte olemas, niisamuti nagu on meil põhiseaduses lubatud trüki-, sõna- ja südametunnistuse wabadus, tegelikult aga mitte. Kas on töölistel sellest kasu, kui deklareeritakse, et trükiwabadus olewat, kuna ometi töölisajakirjandust sulutakse, kuna töölistele täiesti wõimatuks tehtakse selle wabaduse kasutamist. Mis kasu on sellest, kui põhiseadus lubab kõigile koosoleku, ühinemise wabaduse, kuna igal politseinikul õigus on erakorraliste seadustega ja ilma nendeta koosolekuid laiali saata. Ja isegi see üldine, ühetaoline walimisõigus on tõepoolest ainult paberil. Mina ei hakka mitte rääkima sellest (J. S o o t s (põl.): Kas Teie walimisest osa ei wõta?) ...et töötawatel hulkadel juba oma ühiskondliku seisukorra tõttu teistsugustel tingimistel tuleb walimistele minna. Meie teame, kuidas walimiste puhul just kurnajate kiht katsub surwet awaldada nii otsekoheisel teel, kui ka kaudselt. Et töölistele keelatakse selle poolt hääletada, keda tema tahaks... (J. K e s k ü l l (m. o.): K e s o n k u r n a j a d k i h i d ?) ... wastasel korral lubatakse teda kohast

lahti lasta jne. Muidugi ei lase ennast klassiteadlik tööline niisuguse ähwardusega eksiteele wiia. Siiski on sel survel suur tähendus wähem arenenute kohta. Mul oli wõimalus näha hiljuti Saksamaal üht ka väga demokraatlikku korda. Nimelt Saksenis nõuawad tööandjad töölistelt, enne kui neid töösse wõetakse, et nad töötaks Jumala ja isamaa nimel ainult seda teha, mida tema ülemus käsib ja kõigist, mis ta kuuleb ülemuse wastu rääkimast, seda otsekohe teatama. See näitab otsekohe, kuidas sotsiaalse seisukorra tõttu töölistel asetatakse kurnajate meelewilla alla, sest wastasel korral ei anta neile tööd... (J. K e s k ü l l (m. o.): K a s e e o n W e n e m a a l ?) Tõepoolest ei ole tarwis tuua näitusi mujalt, waid meie näeme seda ka väga demokraatlikus Eesti wabariigis. Käesolew arupärimine käsitab üht juhtumist, kus tööliste walimiskoosolek laiali saadeti. Seega on töölistelt wõetud igasugune wõimalus enne walimisi teha oma seisukohtade eest kihutustööd, nendelt on wõetud ajalehe wäljaandmise wõimalus, nendel ei ole wõimalust korraldada ka sarnaseid rahwakoosolekuid, sellepärast, et ruumisid ei saa... (J. S o o t s (põl.): M i s p ä r a s t e i s a a ?) Kui lageda taewa all koosolekuid korraldada, siis teeb jällegi politsei ülesleiduse, et sellega liikumine takistatud saab jne. (J. S o o t s (põl.): K u u l g e , a g a k a s n e e d e i o l n u d t ö ö l i s e d , k e s p r i t s i m a j a s k o o s o l i d ?) Ma tähendasin siin, et töölistel ei ole mitte neid wõimalusi, nad ei saa ajalehte wälja anda, neil ei ole koosolekute pidamise wõimalusi, wälja arwatud mõned üksikud korrad, kus wäiksetes ruumides, ehk koguni keldriurgastes koosolekuid peetakse ja sellepärast on arusaadaw, et töölistel peawad kasutama teisi teid, nad katsuwad isiklikult selgitada oma seisukohti teistele, wähem klassiteadlikkudele töölistele.

Selles mõttes peetigi ära sel nädalal, see on esmaspäewal, Wene-Balti tehaste kasarmus wäikene koosolek. Sellele koosolekule tuli terve trobikond kaitseja wälispolitseid, nõudes, et koosolek laiali läheks ja pani koosolijate hulgas läbiotsimise toime, wõttis ära isegi lendlehed. Mispärast aeti see koosolek laiali, missuguste seaduste põhjal? See koosolek ei aetud mitte sellepärast laiali, et praegune, kodanluse enamusega Riigikogu oleks wälja annud mingisuguse koosoleku-seaduse, mille järele see koosolek,

millest arupärimises räägitakse, oleks seaduswastane olnud. Ei, seaduswastane see koosolek ei olnud, olgugi, et meil on olemas eriseadused, mis puudutawad koosoleku pidamise korda. See koosolek ei olnud seaduswastane, sest et meil on koosolekute-seadus, mis esimesel juulil läinud aastal Riigikogu poolt wastu wõeti, ja selle seaduse § 10 p. l. räägib, et ei nõuta politseile teatamist walimiseelsete koosolekute kohta, kui koosolek enne Riigikogu, linna, alewi, maakonna wõi walla omawalitsuste walimisi peetakse arwates walimiste awaliku wäljakuulutamise päewast peale kunni walimiste lõpuni. See koosolek oli walimiseelne, tema oli korraldatud peale selle, kui walimised olid wälja kuulutatud. Tähendab, kui see koosolek, ilma, et politseile oleks teatatud, ära peeti, siis oli tema täiesti seaduspärane, sest walimiseelsete koosolekud ei käi politsei registreerimise alla. Aga see seadus ütleb weel rohkem, § 18 p. 6 ütleb, et need koosolekud, mis ära peetakse kinnistes ruumides, ja millest osawõtmine oleneb kokkukutsuja isiklikust kutsust, et ka need koosolekud ei käi registreerimise alla. Tähendab, need koosolekud, olgu nad walimisaegsed wõi muul ajal korraldatud, ei käi üldse politseile teatamise alla.

See koosolek oli niisamuti isiklikkude kutsete põhjal kokku kutsutud, tähendab — jällegi täiesti seaduspärane. Meie näeme sellega, et politseile mitteteatamine on kahekordselt põhjendatud; esmalt oli ta walimiseelne, ja teiseks oli ta isiklikkude kutsete põhjal kokku kutsutud. Aga meie nägime ometi, et koosolek laiali aeti. Wõib olla arwatakse, et selle seaduse täienduseks siseminister oma kindralkuberneri õigusi tarwitades ehk mingisuguse erimääruse wälja on andnud. Kuid ka seda pole, mida mitte ainult politseiülemad, waid ka siseminister Einbund ise mitmel korral rõhutanud. Wõib olla mõni kodanline demokraat ütleb, et see on skandaal, kui politsei maksmaid seadusi rikub. Meid ei üllata see aga sugugi. Meie teame väga hästi, mis oli selle koosoleku laialisaatmise põhjuseks. Ja meie teame ka, mispärast politsei seaduserikkumisest tagasi ei põrganud, et seda koosolekut laiali saata. Ja see põhjus on see, et II Riigikogu walimistel Tallinna proletariaat oma ristilöödud nimekirjale üle kümnetuhande hääle andis. Ja need kümnetu-

hat Tallinna rewolutsioonilise proletariaadi häält olidki, mis wärisema panid kogu kodanluse, ja mis kabuhirmu ajas kaitsepolitsei. Kuna nüüd ära on nähtud, et töölisajakirjanduse sulgumine ja töölisnimekirjade tühistamine enam ei aita, siis haaratakse nagu uppuja õlekõrest kinni ja katsutakse igasuguste abinõudega seda ära hoida, et töölisel eelolewail linnawalimistel mitte jälle niisugust hoopki kodanlusele anda ei saaks, niisugust hoopki, nagu ta sai II Riigikogu walimisel. Aga teie wõite praegu selle arupärimisettepaneku tagasi lükata. Teie wõite heaks kiita kaitsepolitsei tegewuse, see ei muuda asjaolu. See Tallinna proletariaat, kes on II Riigikogu walimisel kõigi nende tagakiusamiste peale waatamata oma rewolutsioonilist klassiwõitluse lippu kõrgel hoidnud, teab ka nüüd, kuidas selle teguwiisi peale reageerida. Tallinna proletariaat wastab selle peale ainult sellega, et ta weel kindlamini oma nimekirja ümber koondub.

Juhataja L. Raudkepp: (Hääletatakse.) Arupärimisettepaneku wastuwõtmise poolt on 23 häält, sellega ei ole arupärimisettepanek wastu wõetud.

P. Keerdo (töörp.) (kohalt): Mina pean konstateerima, et nähatwasti on sekretäär eksinud, mina lugesin rohkem hääli. Palun hääled uuesti ära lugeda.

Juhataja L. Raudkepp: (Hääletatakse.) Arupärimisettepaneku poolt on seekord saadud 25 häält. Härra sekretäär teatab, et juurde on tulnud 1 Riigikogu liige ja teine ei ole ennem hääletanud, nii on kaks häält juurde saadud ja arupärimisettepanek wastu wõetud. (Põllumehed protesteeriwad teistkordse hääletamise wastu. **J. Soots** (põl.): 23 häält oli, mispärast see siis wastu on wõetud? Kaks korda ei tohi hääletada, see ei ole kellegi kord.) Kuulutan waheaja 5-minutiks, et juhatus wõiks seda asja lahendada.

Waheaeg algab kell 10.55 min.

Peale waheaga jätkub koosolek kell 11.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu juhatus konstateerib, et igal hääletamisel on igal Riigikogu liikmel õigus nõuda veel teistkordset hääletamist, nagu see on ette nähtud sedelitega hääletamise juures. Kuigi arupärimiste juures sedelitega hääletamisest kodukorras juttu ei ole, ei wõi aga ka teisest küljest kellelt Riigikogu liikmelt hääleõigust ära wõtta ka sedelitega hääletamisel: kui hääletamise ajal keegi veel saali tuleb, on temal õigus kaasa hääletada ja tarbekorral sedelit saada. Sellele wastawalt konstaterin, et käsolewat arupärimist toetasid 25 Riigikogu liiget, seega on arupärimine wastu wõetud. (Põllumeeste keskel segased wahelhüüded. **J. Soots** (põl.): 23 häält oli poolt. Juhataja helistab.) Korra kohta on sõna rkl. Arro'l.

Chr. Arro (põl.): Põllumeeste rühm leiab, et niisugune hääletamise kord, mida juhataja tarwitas selle arupärimise juures, mitte ette nähtud ei ole kodukorras ja sellepärast protesteerib juhataja tegewuse wastu wanematekogus.

5. Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek kohtuministrile prokuratuuri korralduse kohta Lääne maakonnawalitsuse esimees Saar'e wastu algatatud süüdistusasja äralõpetamises.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Wastates Wabariigi Walitsuse nimel läinud neljapäewa arupärimiskooolekul iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale Lääne maakonnawalitsuses ettetulnud

wäärnähtuste kohta, teatas siseminister, et prokuratuur Lääne maakonnawalitsuse esimees Saar'e wastu algatatud süüdistusasja on lõpetanud. Et aga antud wastusest ei selgunud, mis põhjusel see sündinud ja kas kohtuminister prokuratuuri korralduse õigeks tunnistab, paneb iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm Riigikogule ette pöörata kohtuministri poole arupärimisega:

1) Kas on kohtuministril teada, millistel põhjustel on prokuratuur wõimalikuks leidnud Lääne maakonnawalitsuse esi-

mees Saar'e wastu algatatud süüdistusasja lõpetamise?

2) Kas loeb kohtuminister õigustatuks tähendatud süüdistusasja lõpetamise prokuratuuri poolt?

3) Kui mitte, mis mõtleb siis kohtuminister selles asjas ette wõtta?

Palume wõtta see arupärimine Riigikogu lähema arupärimiskoooleku päewakorda.

Tallinn, 27. now. 1923.

(Allkirjad) Oskar Gustawson,
E. Jonas,
B. Eilman.“)

O. Gustawson (is.): Küsimus, mida käsitleb käesolew arupärimine, tohiks olla eelmise arupärimiskoooleku armust Riigikogu liigel sedawõrd wärskest meeles, et mul wististi ei tarwitse kirjeldama hakata ta tekkimislugu ja üksikajalist arenemiskäiku wastawate dokumentide walgustusel. Sellepärast püüan ma piirduda käesolewa küsimuse wastel waatlemisel ainult nende asjaolude käsitlemisega, mis puudutawad prokuratuuri tegewust käesolewas asjas.

Põhjuse täiendawa arupärimisega esinemiseks andis meie see; et kogu küsimuse raskuspunkt eelmisel koosolekul wäärile pinnale kanti. Selle wõimaldas, ma ei salga seda mitte, meie eelmise arupärimise ebatäpne wormulatsioon. See omakord jälle oli tingitud Riigikogu kodukorra selle osa siinamaalsest tõlgitsemisest, mis käsitab kohtuministariumile esitatawate arupärimiste ulatust ja piire. Meie eelmine arupärimine on aidanud alla kriipsutada tarwet õiguseks kohtuministri poole pöörata wõida arupärimistega prokuratuuri tegewuse kohta. Ja kui ta muud ei oleks andnudki, kui konkretiseeritud selguse selles küsimuses, isegi sel tingimusel poleks ta olnud tarbetu. Ma olen kindlasti weendunud, et ilma eelmise neljapäewa proowinumbriga waewalt oleks päewakorda pääsenud meie tänane arupärimine ta praeguses wormulatsioonis. Siit peale on nüüd küsimus täiesti selge: prokuratuuri tegewuse kohta wõib kohtuministrilt aru pärida. Meie ei tarwite enam karkudel komberdada ega kõneleda sedawõrd ridade wahelt, et pärast lihtsamelsetele meestele seletawaid „ümberepanekuid“ teha ja oma „häda“ nende wooruswalu wastu kaitsta.

Tänases arupärimises oleme meie Lääne maakonnawalitsuses ettetulnud wäärnähtuste tagajärjel tekkinud küsimuse seadnud risti selles osas, milles siseminister meile põhjendatud wastuse eelmisel koosolekul wõlgu jäi ja wõlgu jääma pidigi, sest et see tema kompetentsi ei käi, ning nimelt: millistel motiividil on prokuratuur maakonnawalitsuse esimees Saar'e wastu algatatud süüdistusaja lõpetanud. Meie eelmise arupärimise mõttekääk oli, olgugi warjatuna, siiski päris selge: kas wastawad seadused wõi midagi muud on sedawõrd puudulikud, et Saar'e asjus ilmsikstulnud wäärnähtustele ei ole järgnenud süüdistatava kohtulikule wastutusele wõtmine. Siseminister Einbund on oma juriidilises küpsuses autoriteetlikult seletanud, et makswad seadused ses suhtes igati eeskujulikud olla ning ametnikkude wastutusele wõtmist kõigiti wõimaldada. Meie ei tarwitse selle seletuse juriidilise paikapidawuse juures kaheldä. Aga kui see nõnda on, siis tuleme paratamatult selle teise „midagi“ juurde, mis Saar'e asjus algatatud süüdistusaja lõpetamise on otsustanud. See osa kogu küsimuses on wäärt üksikasjalisemat walgustust ja põhjalikumat motiivatsiooni, kui see, millise andis härra siseminister Einbund läinud neljapäewal. Härra Einbund tähendas waid, et kohtupalati prokuröör 15. oktoobril s. a. on otsustanud Saar'e asjus algatatud uurimise lõpetada ja et tema, minister, sellest oletab, et prokuröör ei ole käesolewas asjas süüteo tundemärke leidnud. Üldse ei saawat tema kohtupalati tegewust kritiseerida. Mina ei mõtle seda siin kohal ka mitte teha, siiski loen oma kohuseks üles seada rea küsimusi, lootuses, et kohtuminister neid oma wastuses lähemalt analüüeerib.

Oma wahekirjas Lääne maakonnawalitsusele 4. maist s. a. nr. 736 all teatas siseministeeriumi omawalitsusasiade peawalitsus, et Lääne maakonna esimees Saar'e tegewus kannab peawalitsuse äränagemise järele nuhtlusseaduse §§ 354, 474 ja 485 ettenähtud süüteo tundemärke ja wastawad materjaalid Saar'e asjus on saadetud kohtupalati prokurööri korraldusse.

Jättes täitsa kõrwale rea wäiksemaid wäärnähtusi, mis wastawate rewisjonide kaudu awalikuks tehtud Lääne maakonnawalitsuse esimees Saar'e tegewuses ja mis käiwad nuhtlusseaduse §§ 338 ja 474

alla, lubatagu peatuda „Estoniale“ wiljaostu operatsioonide juures. Kõigepealt: kas oli see härra Saar'e isiklik wõi maakonnawalitsuse operatsioon? Oletame, et see oli Saar'e isiklik operatsioon. Dokumentaalselt on aga selgeks tehtud, et selle operatsiooni tegemisel on peale muude summade tarwitatud ilma maakonnawalitsuse nõusolekuta toitusosakonna raha Mk. 1.022.279.25.— See on aga süütegu, mis on ette nähtud nuhtlusseaduse § 354, mille põhjal raskemal juhtumistel tabab 5- kunni 6- wõi jälle 4- kunni 5-aastane wangistus parandus-wangimajas kõigi iseraliste õiguste kaotamisega. Kui aga wõtta arwesse, et kõik wiljaostu operatsiooni summad maakonna toitusosakonna raamatutest läbi kanti, ja et operatsiooni teostamisel tarwitati maakonnawalitsuse ametnikka, weoabinõusid ja ruume, siis selgub, et see operatsioon tõelikult oli maakonnawalitsuse oma ja et järjelikult selle läbiwiimisel pidi silmas peetama kõiki omawalitsuste asjaajamise ja arwepidamise kohta käiwate ning teiste makswate seaduste nõudeid. Kas on seda aga tehtud!

Kõigepealt puudub wiljaostu operatsiooni alustamiseks maakonnawalitsuse wastaw otsus. Edasi näeme, kuidas Saar'e isikus, kas õnneks wõi õnnetuseks — see on sedamööda, kelle seisukohalt wõtta — ühte langewad kaks wastaspoolt: Saar, kui „Estonia“ agent ja Saar, kui maakonnawalitsuse esimees, ostja ning müüja, ja nende kahe wastaspoole kasude kaitsja ühes ning samas isikus. Tekib kummaline seisukord: Saar teostab maakonnawalitsuse esimehena wiljaostu operatsiooni kui eraisik „Estonia“ agendina. Sarnane tegewus kannab aga nuhtlusseaduse § 485 ettenähtud süüteo tundemärke ja on raskesti karistataw. Et Saar maakonna wiljaostu operatsiooni läbi wiies püüdis ometi talitada, kui eraisik, see selgub mitmest asjaolust. Toitusosakonna raamatupidaja ütleb oma seletustes: „Raha wilja eest maksmiseks ei tulnud „Estonialt“ mitte otsekohe toitusosakonna nimele ja toitusosakonna kassasse, waid härra Saar'e, kui „Estonia“ wiljaostu toimetaja nime peale krediitpanga osakonda.“ Järjelikult ei läinud protsendiraha wastawa jookswa arwe pealt pangas mitte maakonnawalitsuse, waid Saar'e kasuks.

Nagu dokumentidest näha, on „Estonia“ poolt Saar'ele üldse makstud wilja

eest ühes wahetasuga 9.332.638 Emk. Sellest üldsummast — maha arwatud kuld 15.740 marka 50 p., mis ainult storneerimiseks raamatupidamise korras krediteeritud — on toitlusosakonna raamatutest läbi kantud 9.141.747 marka 50 p., seega läbi kandmata 190.890 marka 50 p. Seda ühelt poolt. Teiselt poolt oli Saar'el detsembrikuus 1922 a. toitlusosakonnale weel tasuda 1.230.447 marka 50 p., millisest summast tasuda jäi 1. jaan. 1923 a. 730.447 marka 50 p. Järjekult on Saar suuremad summad maakonnale kuuluwat raha pikemat aega enda käes pidanud. Wiimast asjaolu arwesse wõttes, ongi maakonnanõukogu oma koosolekul 29. septembril s. a. otsustanud Saar'elt tema käes olnud rahasummade protsendiraha 182.922 marka 50 p. sisse nõuda. Seesugune rahasummade enda käes hoidmine kannab aga nuhtlusseaduse § 356. ettenähtud süüteo tundemärke ja on karistataw ametist tagandamisega. Käesolewal puhul aga raskendab süütegu weel see asjaolu, et — nagu seda rewisjoni komisjon oma protokollis konstateerib — samal ajal olid toitlusosakonnal enesel suuremad summad wekslite peal wõlgu, milliste pealt kõrgeid protsente tuleb kanda ja kantakse.“

Peale selle ei saa jätta juhtimata tähelepanu, et toitlusosakonna kassast wiljaostu operatsiooni peale kulutatud 1.022.279 marka 25 p. oli nähtawasti normiwilja waheraha 938.232 marka 25 p., milline raha siseministeeriumi ringkirjale 22. sept. 1922 a. nr. 2392 ja 28. oktoobrist 1922 a. nr. 2935 wastawalt oleks tulnud Eesti panga kohalikku osakonda wiibimata sisse maksta siseministeeriumi arwele. Siin kohal ei saa muuseas jälle kinni naelutamata jätta tõsiasja, et siseminister tema eelmise neljapäewa wastawaid seletusi arwesse wõttes, sarnase nähtuse täitsa loomulikuks ja korrapäraseks peab. Meil jääb waid üle imestades küsida, milleks siseministeerium siis oma ringkirjad üldse awaldab, kui siseministeeriumi juht nende peale wilistamise täitsa loomulikuks ja lubatawaks loeb. Prokuratuur peaks aga siin kohal wististi arwestama rohkem nuhtlusseaduse § 356-daga, kus sarnane süütegu on ette nähtud, suuremal määral, kui seda tegi siseminister oma seletuses läinud neljapäewal.

Ühteaegu ei ole aga hoopis huwitusetu märkimata jätta, millist teed sel ajal, kus toitlusosakonna summad mängu pandi,

rändasid „Estonialt“ saadud awansid. Tarwitseb nimelt tähendada Räägu mõisa omaniku Krup'i peale, kellele Saar wiljaostu awansina andis 1.250.000 marka, mis ligemal aastapäewad Krup'i käes seisis — nähtawasti protsendita laenuuna, sest et Krup ainust puudagi wilja ei ostnud.

Tähendatud summa kohta küsitakse maakonnanõukogu koosolekul awalikult, kas härra Krup selle rahaga wast ei käinud Saksamaal oma jahuweskiile masinaid toomas ja kas härra Saar selles wekis ka osanik ei ole. Saar jäi wastuse wõlgu. Kogu see lugu eriti maakonnanõukogus puudutatud oletust arwesse wõttes, sunnib arwama, et siin on tegemist maskeeritud laenuandmisega maakonnawalitsusest mööda minnes. Kui see aga nõnda on, siis ei pääse siin nuhtlusseaduse § 354-st kuidagi mööda.

Ma märkisin juba, et toitlusosakonna kassast oli jäänud hoopis läbi kandmata 190.890 marka 50 penni. Selle summa kohta on Saar esitanud wastawad dokumendid tagant järele ja alles siis, kui rewisjoni komisjon tähendatud asjaolu peale tähelepanu oli juhtinud. Pealegi oli osa neistki esitatud dokumentidest sarnased, et maakonnanõukogu omal koosolekul 29. septembril s. a. oli sunnitud otsustama: „Estoniale“ saadetud wilja eest saadud wahetasu 378.925 marka 50 penni tuleb terwena maakonna kasuks arwata ja dokumendid, mis tahawad selle summa arwel tehtud kulusid tõendada, tulewad nende tõelikkuse suhtes rewisjoni komisjoni poolt uurimisele wõtta ning kuluarwed ainult rewisjoni komisjoni nõusolekul wälja maksta. Toitlusosakonna raamatutest läbikandmata jäetud 190.890 marka 50 penni wõib järjekult osutada wiljaostul saadud operatsiooni puhaskasu üheks osaks, mida warjata on püütud ja mille arwestamata jätta laskmine laseb paista kogu operatsiooni puhaskasu summat teistsugusena, kui ta tõepoolest oli. Sarnane süütegu on aga ette nähtud nuhtlusseaduse § 362-s, ja on raskesti karistataw. Tõsi küll, kuigi tagantjärele on puudu summa toitlusosakonna raamatutest läbi kantud ja mingisugused dokumendid esitatud, siis wõib see asjaolu ainult pehmendada, mitte aga olematuks teha tähendatud paragrahwi põhjal inkrimineeritawat süütegu. On selle summa läbi kandmata jätmise aga sündinud mitte meelega warjamiseks, waid

mõnel muul põhjusel, siis võib neid asjaolusid alles kohtulik uurimine ja asjaarutamine lõpulikult selgitada.

Nõnda on lugu „Estoniale“ wiljaostu operatsiooniga. Nagu näete, mu härrad, on siin terve rida asju, mis lasewad oletada nuhtlusseaduse wastawais paragrahwides ettenähtud kergemate ja raskemate süütegude tundemärke. Seda enam, et mitmed omawalitsuse ametnikud peaaegu analoogistel asjaoludel wastawa karistuse alla on langenud.

Arwesse wõtmata jättes teisi maa-konnawalitsuse esimees Saar'e kõrwalekaldumisi makswast korrast, on „Estoniale“ wiljaostu operatsiooni küsimusega seotud asjaolud seesugused, millised meie rühma arusaamise järele tingiwad kohtuministri lähema seletuse Saar'e asjas algatatud süüdistuse ärälõpetamise kohta prokuratuuri poolt. Meie ootame kohtuministri selget wastust, kas ta teab ja kas ta jagab neid motiive, milliste põhjal prokuratuur on Saar'e wastu algatatud süüdistusaja ärälõpetanud. Peaks aga selguma, et kohtuministri seisukoht erineb prokuratuuri omast käesolewa süüdistusaja ärälõpetamisel, siis ootame meie wastawat seletust küsimuse arendamise edaspidise käigu kohta.

Kõigil ülaltoodud põhjustel panem ma ette arupärimine wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Häälletatakse.) Poolt on 42 Riigikogu liiget, sellega on arupärimisettepanek wastu wõetud.

6. H. Heideman'i, W. Kangur'i ja P. Keerdo arupärimisettepanek Wabariigi Walitsusele sõdurite peksmise kohta II jalawäe rügemendis ja tagakiusamise kohta poliitilise meelsuse pärast Pärnu garnisonis.

(Arupärimisettepaneku tekst:

„13. septembri õhtul 2 jalawäe rügemendis, 2 kompaniis kutsus kompanii weltweebel sama roodu sõduri Aleksander Iwanow'i oma tupa ja käskis korrata eestikeelseid lauseid,

mida aga wiimane puuduliku eestikeele tundmise tõttu õieti korrata ei saanud. Selle peale hakkas weltweebel Willem Lausson tugewa nuudiga Iwanowi peksuma, hoope õlgadele ja seljale ladudes. Hoopide all hakkas Iwanow kõwasti karjuma ja jalgadel tuigerdama. 1 tunni aja

pärast lasti Iwanow magama minna, tõugati aga weltweebli poolt uksest välja, kusjuures Iwanow wastu ust kukkus. Peksmise tagajärjel olid Iwanowil õlgadel suured werised muhud. Peksmise juures wiibisid 3 sama roodu sõdurit.

Kui hommikul Iwanow tahtis ambulantsi minna, siis saadeti temale tee peale järele sõdurid püssidega ja toodi tagasi ning paigutati kasarmusse wahi alla 4-päewaks, kunni muhud ära paranesid. Kõik seesündis kompaniülema alamkapten August Wask'i teadmisel ja kaaskorraldusel.

Peale selle pekseti laagris olemise ajal r/m. Alfred Nõu ja Isak Brusilowi sellepärast, et wiimased mitte ilusasti sammu ei käinud ning trahwiti igasuguste karistustega, muuseas wäljakäigukohas terweks ööks püstiseismisega jne.

Pärnu garnisonis keelatakse sõduritele hoopis ära töölikirjanduse lugemine. Isegi kodanlist ajakirjandust ei lasta wabalt lugeda. 6. jalawäe rügemendi 6 pataljoni ülem kapten Kiwistik leidis 2 kompanii allohwitser Kõwamehelt raamatu „Seltskonna sotsialiseerimine (A. Bebel) ja keelas selle lugemise ära. Samuti sündis K. Kautski raamatu „Sotsiaalse rewolutsiooniga“. Keelati sama kapteni poolt ära kasarmusse tuua ja lugeda järgmised raamatud: Treibergi ajaloo õperaamat „Kõige uuem aeg“ ja Mangeri „Saksa ajalugu“.

2 Riigikogu walimiste ajal keelati 6 rügemendi ülema päewakäsuga Pärnu garnisoni sõduritel „pahempoolsete koosolekutel“ käimine ära. Kui aga kõnelema sõitis rahwaerakonna liider Jaan Tõnisson, siis toodi sõdurid tund aega ennem õppuselt kasarmusse ja taheti kõiki komando all J. Tõnissoni koosolekule wiia. Kui üks osa sõduritest selle wastu protesteeris ja otsustasid mitte minna, siis lasti neid tund aega kõige raskemate püssiwõtete õppust teha.

Ülewalpool ettetoodud tõsiasi ette tuues pöörame Wabariigi Walitsuse poole järgmiste küsimistega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada sõdurite peksmised 2 jalawäe rügemendis ja sõdurite poliitilise meelsuse pärast tagakiusamine Pärnu garnisonis?

2) Kui on teada, siis mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et süüdlased wastutusele saaksid wõetud?

3) Mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et sõdurite peksmised ja tagakiusamine poliitilise meelsuse pärast saaks lõpetatud?

Paneme ette see arupärimine wõtta Riigikogu lähema koosoleku päewakorda.

Tallinn, 14 nowembril 1923 a.

(Allkirjad) H. Heideman,
W. Kangur,
P. Keerdo.“)

W. Kangur (töörp.): Armas ja aukohus olla sõjawäes teenida, nii seletas tagawarawäelaste õppusele kutsumise seaduse arutamise puhul sõjaminister. Kuidas see armas asi ja aukohus tõsiselt wälja näeb, sellest kõnelewad need kirjad ja need sõnumid, mida töölisesitajatele sõjawäelaste poolt igapäew saadetakse. Tartu ja samuti ka Pärnu garnisonist tulwad teated, mis räägiwad, et seal sõdurid äärmise surwe all kasarmutes peetakse. Olgugi, et meil seletatakse, et sõjawäes olla üle mindud wana tsaari reshümi juurest uuele moodsale korrale, näeme siiski, et sisuliselt asja muudetud ei ole ja ei saadagi muuta, sest kuidas wõiwad tsariaegsed ohwitserid, kes ise selle reshümi all ülesse kaswanud, — seda teha. Seletatakse, et kõik need marsimised ja riwiõppus on kõrwaline asi, ja olla asutud uuele — moodsale korrale. (W a h e l h ü ü e J. S o o t s i (põl.) poolt.) Ma palun mitte iga kogupõllumeest töölistesitaja kõne puhul oma wäliste märkustega segada ja aega wiita.

Meie näeme aga, et need tsariaegsed ohwitserid oma endist seisukohta jätkawad ning sõjawäes marsimise ning auandmise esiplaanile seawad. Näituseks kõneldakse Tartust, et kui seal sõdurid hästi jalga ei käi, siis karistuseks õiendab seda allohwitser, wõi oherohwitser oma jalaga wõi püssipäraga. (J. Kesküll (m. o.): Kas see ei ole ohwitseride teotamine?) et see mitte ainult sõnade tegemine, waid tõsiasi on, selleks toon faktid ette. Näituseks laagris olemise ajal pekseti 6. jalawäe rügemendi, 2. kompanii weltweebel W. Klausson'i poolt alamwäelasi selle eest, et nad hästi jalga ei käinud. (J. Soots (põl.): Kuidas julgete seda öelda, kas Teil on tõendus selle kohta?) Jah, mul on selle kohta tõendus. Waadake, need sõdurite kirjad on siin. (J. Soots (põl.): Niisuguseid kirjaid wõib igaüks kirjutada.) Ei

ole lepitud mitte üksnes peksmisega, waid sõdurid asetatakse terweks ööks wäljakäigukohta ilma söömata jne.

Loomulik, et inimene, kes terve öö wäljakäigukohas olnud, peab hommikul samuti õppusele minema, kui teisedki. Siin ei ole juttu enam karistamisest, waid otsekohe piinamisest. Kogu see surwe tundub rõhuwana weel sellepärast, et sealjuures sõdurid weel äärmiselt wilet-salt toitu saawad, nende oma seletuse järele, ja ka mina, kui hiljutine sõdur, wõin juurde lisada, et seal toiduolud wäga rõõmsad ei ole, waid äärmiselt wiletsad. Kus antakse suppi, milles paar kartulit, wõi sees ujuwat kapsakildu ja sedagi antakse jao pärast, sest ühe osa toimetawad weltweebid edasi oma sõpradele jne. (J. Kesküll (m. o.): Kas see on ka arupärimise sisu?) Teiseks ise-loomustawaks nähtuseks on Tartu garnisonis auandmine. Olgugi, et tõendatakse, nagu oleks sõjawäes auandmine ammugi kaotatud ja sõjawäelane ainult terwitab, on lugu siiski teine. Tartu sõdurid kõnelewad, et nemad on sunnitud auandmise õppusi tegema. Kes nüüd hästi sellega walmis ei saa, siis tuleb sellel ööseti kunni 2—3-ni järele õppida. Nende järelõppuste juures ei lepita ainult kõnealolewa õppusega, waid lisatakse neile juurde peksmised jne. Mina loen ette siin sõduri kirja, mis seda olukorda kõige paremini pildistab. Siin kirjutatakse: 6. jalawäe rügemendi 2. kompanii weltweebel Willem Klausson'il on moodiks igal õhtul peale õhtust ülelugemist korraldada õppusi tihti kunni kella 2 ööse. Õppuste juures peab ennast toorelt ülewal — lööb wastu nägu, sõimab, wäänab pead, tõukab jne. 13. sept. õhtul tehti samasuguseid harjutusi sõdur Iwanow'iga. Lõpuks kutsus weltweebel Iwanow'i oma tuppa ja peksis teda wastu nägu ning mujale kolme sõduri pealtnägemisel. Ning lõpuks tõukas ta omast toast wälja, kusjuures Iwanow wastu ust langes.

Kui teisel hommikul Iwanow ambulantsi tahtis minna, siis toodi ta tee pealt tagasi ja hoiti senni kasarmus kinni, kunni ta terweks sai. Peksmise järeldusel olid Iwanow'il suured sinised ja werised muhud õlgadel ning peas.

Ülemus toetab vähemate ülemuste metsikusi ja ei kuula ialgi üle ühtegi tunnistajat ega soowigi asja sisusse tungida, waid seletab: see olla tema asi, mida teeb. Sarnaselt talitab kapten Wask.

Pärnu garnisonis on see surwe iseäranis nähtawale tulnud. VI rügemendi VI pataljonis on sarnane paltaljoniuülem, kellel juba wanad tuttawad teened on Tartus 22 tagawarawäelase mahalaskmise juures ja kes seal mitte kõrwalist osa ei mänginud ühes Marder'iga. See on nimelt kapten Kiwistik. Nii nagu omal ajal Wene sõjawäes sarnased mehed olid, kelle nimega sõdurid, ehk õigem, kelle warjuga sõdurid hirmutati, samuti hirmutakse sõdurid ka Kiwistik'uga. Kõik need keelud, mis tema maksma pani, ulatawad otsekohe häbematuseni ja ma toon selle kohta otsekohesed faktid ette. Nimelt wõetakse sõduritelt wõimalus ära isegi wabameelset kirjandust lugeda, mitte mingisugune kommunistlik, isegi mitte sotsialistlik kirjandus, waid lihtsalt keskkoolides tarwituselolewaid ajalooraamatuid keelatakse lugeda, mis weidruseni narriks korralduseks läheb. Isegi sotsialistide Bebel'i ja Kautski raamatuid keelatakse lugemast, nähtawasti mitte teades, et neid rügemendi raamatukogust lugemiseks saab. Mina olin sel aja sõjawäes ja nägin ise kõiki neid asju pealt. Seal oli näituseks üks allohwitser — praegu juba on ta tagawarawäkke lastud, kelle käest leiti Bebel'i „Seltskonna sotsialiseerimine“ ja Kautski „Sotsiaalne rewolutsioon“, mis olid rügemendi kogust toodud. Kui siis kapten Kiwistik seda nägi, siis wõttis ta need raamatud ära ja ütles, et need on sotsialistlikud ja kommunistlikud raamatud, et tema ei toogi neid enam tagasi. Kui aga pärast öeldi, et need on rügemendi raamatukogust saadud raamatud, siis ülemusel oli ikkagi ainult tark ettekääne, et neid lugeda ei wõi. Isegi Menning'i „Saksa ajalugu“ wõeti käest ära, siis weel meie keskkoolides tarwituselolew Treiberg'i „Kõige uuem aeg“, mille lugemine ka ära keelatakse ja öeldakse, et see on raamat, mida lugeda ei wõi. Ja tont nüüd seda teab, mis selle põhjuseks on, kas riiklik mõte ja alus, millest üks pikk ja kõhn rahwaerakondlane siin alati räägib. Edasi. Enne walimisi oli Pärnu garnisonis see surwe iseäranis teraw ja rügemendiülem andis otsekohe päewakäsu wälja, et keelatakse sõduritele ära pahempoolsete koosolekutele minna. Aga kui tuli kõnelema üks mees, kelle nimi on Jaan Tõnisson, ja kes rahwaerakonnast olla, siis aeti sõdurid tund aega ennem õppuselt ära — mina olin ka nende seas — ja öeldi, et nüüd lähete Jaan

Tõnisson'i koosolekule. Kui seal üks osa sõdurid ei tahtnud minna ja protesteerisid, siis nopiti need reast wälja ja pandi õue peale tunniks ajaks kõige raskemaid püssiwõtteid tegema. Mina olin jällegi nende püssiwõtete tegijate seas ja nägin kogu seda asja pealt, kuidas ohwitserid, näituseks kapten Soo ja teised mõnitawalt sõduritega ümber käisid. (J. Soots (põl.): Kassaite siis need püssiwõtted selgeks?) Noh, minul wõib olla on nad selgemad, kui Teil! Üldse on VI pataljoni seisukord äärmiselt tagurline. Seal ei ole sõdurit, kui niisugust üldse olemas, waid mis kapten Kiwistik heaks arwab, see ka sünnib. Olgu näituseks mingisugused raamatud, mis leitakse, siis wõetakse need kohe ära ja nii on terwe rida sõdurid, kelle käest on raamatud ära wõetud, mis nemad on kusagilt kogust saanud, kas linna raamatukogust wõi mõnest koolinoorsoo raamatukogust ja ei tea, kas kapten Kiwistik paneb need raamatud oma kogusse, aga igatahes tagasi ta enam neid ei too. Muidugi, sõduritel kusagilt raamatuid saada ei ole, mida kogusse tagasi wiia ja nii hakaku nad kas wõi oksjoni tegema, et saaks kuidagi raamatu hinna wälja maksta, sest ega sõduri näljapalk seda ometi ei luba. Nii, ma arwan, et need faktid küllalt selgelt tunnistawad kogu seda praegust surwet ja seda äärmist tagakiusamist, mis sõjawäes walitseb. Siin wõib alla kriipsutada seda, et kogu see surwe alati sihitud on proletaarlise olluse — nende töörahwa poegade wastu, kes töö juurest kasarmu seinte wahel on asetatud. Ja õigusega wõib pooldada ütelist, mida sõdurid ise kasarmutes alati tarwitawad: et meie teenistus ei ole sugugi parem, kui tsaariajal ja et see on samasugune piinalaager, kui weneaegne kasarm all- ja oberohwitseri nuudi all.

Juhataja L. Raudkepp: Palun mitte tarwitada haawawaid sõnu sõjawäe kohta.

W. Kangur (töörp.): Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes panen ette seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja L. Raudkepp: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Arupärimise põhjendaja seletas, et minu kõne ajaks walimiswõit-

luse päewil olla Pärnus sõjawäelasi koosolekule käsutatud. Mina ei tea sellest aga mitte vähematki. Pean tähendama, et mina enne II Riigikogu walimisi otse walimiswõitluse päewil ei saanud kahjaks Pärnusse mitte minna. Käisin küll kewadest talwet Pärnus ja kõnelesin seal üldisest poliitilisest seisukorrast, aga walimiswõitluse päewil ei ole mina mitte Pärnu saanud.

Juhataja L. Raudkepp: Häälendamise motiivide kohta on sõna rkl. Juhkam'il.

M. Juhkam (töer.): Meie rühm ei wõta arupärija andmeid kaugeltki puhtõena. Ja kuidas nende andmetega lugu on, näitab just Riigikogu esimehe faktiline märkus. Aga et sõjaministrile võimalust anda seda küsimust Riigikogus selgitada, hääletab tööerakonna rühm arupärimise wastuwõtmise poolt.

Juhataja L. Raudkepp: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Kangur'il.

W. Kangur (töörp.): Siin toodi ette rkl. Tõnissoni poolt, et tema ei ole mitte II Riigikogu walimiste eel Pärnus kihutuskosolekut pidanud. Mina ei tea, kas asi nii oli wõi mitte, aga lugu oli sarnane, et meile öeldi, täna saab Jaan Tõnissoni koosolek „Endlas“ olema ja minge „Endlasse“ koosolekule. Kui aga osa sõduritest sinna ei läinud, siis pandi need hoowi peale õppusele, püssiwõtteid tegema. Pärast aga selgus — ma ei tahtnud esiteks nii pikalt selle asja üle kõneleda, — et Jaan Tõnisson ei tulnud. Teised olid wabad, aga need, kes ei tahtnud koosolekule minna, tegid püssiharjutusi ikka edasi. Seda wõib Pärnust järele küsida.

Juhataja L. Raudkepp: Häälendamise motiivide kohta on sõna rkl. Arro'l.

Chr. Arro (põl.): Kommunistliku rühma poolt on suur arw arupärimisi Riigikogus igal neljapäewal esile toodud. Kui nüüd ka tänane arupärimine sama laadi on, kui eelmisedki, siis leiab põllumeeste rühm, et selle arupärimise poolt hääletada oleks täiesti üleaarune. Muidugi, kui need ettetoodud faktid tõeloludele wastaksid, oleks õige, et terwe Riigikogu seda arupärimist toetaks, aga just siamaalne kommunistide arupärimise wiis näitab, et need arupärimised on enamasti

tuulest wõetud. Sellepärast ei saa põllumeeste rühm selle arupärimise wastuwõtmise poolt hääletada.

Juhataja L. Raudkepp: (Hääletatakse.) Poolt on 38 häält, — seega on arupärimise-ettepanek vastu wõetud. (M. Laarman (põl.): Ma palun weel kord hääletada, sest härra Weberman'i hääl ei saanud loetud. M. Martna (sd.): Kust Teie seda teate?) Et härra Weberman ise selle kohta waikib, siis ei saa ma härra Laarman'i palwet mitte täita.

7. Koolimajade Rahaasjanduse ehitusfondi suu- komisjoni aru- rendamise sea- andja J. Piiskar- dus — III luge- (loeb): Koolimajade ehi- misel. suurendamise seadus.

Juhataja L. Raudkepp: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Piiskar (loeb): Riigikogu poolt 5. mail 1922 a. asutatud koolimajade ehitusfondile („Riigi Teataja“ 12. maist 1922 a. nr. 60/61 koolimajade ehitusfondi seadus nr. 29) määratakse 1924 aastal riigikassast täiendawalt lisakrediiti kümme miljonit (10.000.000) marka.

E. Martinson (sd.): Panen ette koolimajade ehitusfondi suurendamise seaduses „10 miljonit“ asemele wõtta „55 miljonit“. Motiivid olen II lugemisel ette kannud.

Juhataja L. Raudkepp: Rkl. Martinsoni poolt on ettepanek tehtud „10 miljonit marka“ asemele wõtta „55 miljonit marka“. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Häälendamise resultaadid on järgmised: poolt on 37 häält, vastu 31 — seega on rkl. Martinsoni ettepanek vastu wõetud. Panen seaduse ühes wastuwõetud parandusega lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Seaduse wastuwõtmise poolt on 38 häält, vastu 23 — seega on seadus III lugemisel ühes parandusega vastu wõetud.

Aruandja J. Piiskar: Et see seadus lihtne on, siis teen ettepaneku seda

ilma redaktsiooni komisjoni andmata maksma panna.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

Et Riigikogu peaaegu 2 tundi on töötanud, kuulutan 15-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 11.50 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 12.05 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

8. Pariisi rahvuswähelise 20. III. Wäliskomisjoni aruandja **A. Tupits** 1883 a. tööstusliku omanduse kaitse konventsiooniga ühinemise seadus — III lugemisel. (loeb): Pariisi rahvuswähelise 20. III. 1883 a. tööstusliku omanduse kaitse konventsiooniga ühinemise seadus.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Seaduse pealkirion nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Tupits** (loeb): § 1. Wabariigi Walitsuse otsus 13. aprillist 1923 a. liituda Pariisi rahvuswähelise tööstusliku omanduse kaitse konventsiooniga 20. märtsist 1883 a. — Convention d'union de Paris du 20 mars 1883 pour la protection de la propriété industrielle — mis uuesti läbi waadatud Brüsselis 14. detsembril 1900 a. ja Washingtonis 2. juunil 1911 a., ühes selle jurde kuuluwa lõpuprotokolliga — Protocole de clôture — mis Washingtonis 2. juunil 1911 a. alla kirjutatud, tunnustatakse kinnitatuks.

Konventsiooni tekst awaldatakse alljärgnewalt ühes eestikeelse tõlkega.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Panen seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

K. Ast (sd.): Teen ettepaneku seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

9. Rahvuswähelise Wäliskomisjoni aruandja **K. Ast** tollitariifide wäljakuulutamise liiduga ühinemise seadus (loeb): Rahvuswähelise tollitariifide wäljakuulutamise liiduga ühinemise seadus. — II lugemisel.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Seaduse pealkirion nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 1. Wabariigi Walitsuse otsus 14. septembril 1921 a. ühineda rahvuswähelise tollitariifide wäljakuulutamise liiduga, mis asutatud Brüsselis 5. juulil 1890 a. (Union internationale pour la publication des tarifs douaniers) tunnustatakse kinnitatuks.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 2. Konventsioon, konventsiooni täidewiimise määrustik ning allakirjutamise protokoll (Convention concernant la création d'une Union Internationale pour la publication des tarifs douaniers, règlements d'exécution de la convention instituant un bureau international pour la publication des tarifs douaniers et le procès verbal de signature) awaldatakse alljärgnewalt ühes eestikeelsete tõlgetega.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud, — seega on seadus II lugemisel wastu wõetud.

Päewakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 12.20 min.

Algkirjale alla kirjutanud: Riigikogu abiesimees **L. Raudkepp**.

Abisekretäär **J. Wain**.

